

Aikuisten kokemuksia oppimisen vaikeuksista koulutuksessa ja työelämässä

Johanna Korkeamäki, VTT, erikoistutkija, Oppimisen tuen keskus, Kuntoutussäätiö

Ammatillisen koulutuksen oppimisen tuen kehittämishankkeiden hankepäivä
7.11.2024

Kuntoutussäätiö

Esityksen tausta

- Kuntoutussäätiön Oppimisen tuen keskus tutkii nuorten ja aikuisten oppimisvaikeuksia sekä kehittää ja tarjoaa niihin palveluita <https://oppimisvaikeus.fi/oppimisen-tuen-keskus/>
- Oma tutkimus keskittynyt aikuisten oppimisvaikeuksiin ja mielenterveysongelmiin opiskelussa
 - Väitöskirja ”Piilotetut vaikeudet – oppimisvaikeuksien diagnosointi, toimijuus ja toimintamahdollisuudet aikuisen elämänsäkulussa” (2023)
 - Tutkimuksen haastatteluaineistossa (N = 26) eri-ikäisiä ja erilaisissa elämäntilanteissa olevia aikuisia
 - Lisäksi olen tutkinut korkeakouluopiskelijoita, opiskelijoiden mielenterveysongelmia ja opiskelijoille suunnattua kuntoutusta (Korkeamäki & Vuorento 2024, Korkeamäki ym. 2023, Korkeamäki ym. 2020)
- Uusi tutkimushanke ammatillisen koulutuksen aikuisopiskelijoiden oppimisvaikeuksista käynnistynyt syksyllä 2024 AMI-säätiön tuella
 - Ammatillisessa koulutuksessa opiskelevien aikuisten oppimisvaikeudet, tuen saanti sekä opiskelu- ja työelämäpolut <https://ami.fi/hanke-esittely/uutta-tietoa-aikuisten-oppimisvaikeuksista-ammattillisessa-koulutuksessa-ja-tyoelamassa/>

Esityksen rakenne

- Teoreettinen viitekehys: Toimijuus ja toimintamahdollisuudet koulutuksessa
- Oppimisvaikeudet elämäntilanteissa
- Amisbarometrin alustavia tuloksia
- Tuen muodot aikuisilla
- Kysymyksiä ja keskustelua

Teorettinen viitekehys: Toimintamahdollisuudet koulutuksessa

- Vaikka koulutus on Suomessa maksutonta ja mahdollisuuksia on monia, koulutus kuitenkin kasautuu etenkin aikuisuudessa, samoin kuin kouluttautumattomuuteen yhteydessä olevat tekijät.
- Toimintamahdollisuusajattelu on yksi tapa lähestyä sosiaalista oikeudenmukaisuutta koulutuksessa
 - Tosiasialliset mahdollisuudet tehdä itselle tärkeitä asioita
 - Lähellä inklusiota ja ihmisoikeuksia koskevia keskusteluja
 - Yhteiskunnan velvollisuus edistää tärkeitä toimintamahdollisuuksia
- Koulutus ja lukutaito ovat toimintamahdollisuuksia, jotka ovat itsessään tärkeitä, mutta mahdollistavat myös monia muita tärkeitä asioita
 - Ammatillisen koulutuksen tuottamat toimintamahdollisuudet
 - Elinikäinen oppiminen toimintamahdollisuuksina

(Esim. Walker & Unterhalter 2007, Boyadjieva & Ilieva-Trichkova 2018, Korkeamäki 2021, Korkeamäki 2023)

Teoreettinen viitekehys: Toimijuus (aikuis)koulutuksessa

- Toimijuus keskeistä etenkin aikuiskoulutuksessa ja avun hakemisessa
 - Toimiminen ei kuitenkaan täysin vapaata yksilön näkökulmasta.
 - Tavat toimia yhteiskunnan mahdollistamana tai rajoittamana.
- Jaetun toimijuuden tärkeys oppimisvaikeuksien kohdalla, myös aikuisilla.
- Aikuisilla korostuu muuttuva toimijuus
 - Vaikeuksien piilottamisesta avun hakemiseen
 - Uusien selviytymiskeinojen ja tuen muotojen tarve
- Erilaiset siirtymätilanteet tuovat esille toimijuuden tarpeen, samoin kuin toimintamahdollisuudet ja niiden puutteet
- (Korkeamäki ym. 2017, Korkeamäki 2021, Korkeamäki 2023)

Oppimisvaikeudet elämäntulussa

Oppimisen vaikeudet aikuisuudessa

- Erilaiset oppimisessa koetut vaikeudet ovat yleisiä vielä aikuisuudessa
 - Jotpan toteuttaman kyselytutkimuksen mukaan 11 prosenttia työkäisistä raportoi todetusta oppimisvaikeudesta ja toiset 11 prosenttia samantyyppisistä vaikeuksista (Arola & Hyry 2023)
 - Koetut oppimisvaikeudet yleisimpiä työntekijäammateissa ja työttömällä
 - Vaikeudet tunnistetaan edelleen monesti vasta aikuisuudessa, moni jäänyt ilman tukea (de Beer ym. 2022)
- Aikuisilla korostuvat lukemisen hitaus, vieraan kielen ongelmat, matematiikka, tekstin tuottaminen, muisti- ja keskittymisongelmat (esim. Korkeamäki 2019)

Oppimisvaikeuksilla voi laaja-alaisia seurauksia

- Oppimisvaikeuksilla voi olla laaja-alaisia vaikutuksia aikuisen elämään
 - Oppimisvaikeudet lisäävät riskiä työttömyyteen ja halukkuuteen ja mahdollisuuksiin kouluttautua (esim. Arola & Hyry 2023)
 - Koulutuksen keskeyttäminen yleisempää (Mikkonen ym. 2018)
- Oppimisvaikeudet lisäävät riskiä erilaisiin mielenterveysongelmiin (esim. Livingston ym. 2018)
 - Varhaista tunnistamista pidetään tärkeänä etenkin minäkuvan kannalta (Stein ym. 2011)
- Oppimisvaikeudet voivat vaikuttaa aikuisuudessa monella eri elämänalueella (de Beer ym. 2014)

Koulutus- ja työelämäpolkujen moninaisuus

- Aikuisten koulutus- ja työelämäpolkuja luonnehtivat vaihtelevuus ja moninaisuus (Korkeamäki ym. 2017)
 - Osa saanut paljonkin tukea, osa ei välttämättä lainkaan
 - Koulutus- ja työllistymispolut eivät aina suoraviivaisia; nuorena tehdyt valinnat eivät aina onnistu
- Lukivaikeudet näyttäisivät vaikuttavan tietyille aloille ohjautumiseen, kuten ihmisten parissa tehtävä työ ja rakennusala (Taylor & Walter 2003)
 - Tutkimusta monenlaisista aloista (esim. opettajista Burns ym. 2013)
- Työ ja työssä oppiminen on mielekästä monelle oppimisvaikeuksia kokevalle aikuiselle (Arola & Hyrylä 2023)
 - Mahdollisuus hyödyntää omia vahvuuksia ja elämäkokemuksia, säädellä tehtäviin käytettävää aikaa, pyytää apua matalalla kynnyksellä (Korkeamäki ym. 2017)
- Tutkimuksissa korostuvat myös työelämän kuormittavat käytännöt ja tiedon puute työpaikoilla (de Beer ym. 2022)

Aikuisuuden ja aikuistumisen merkitys oppimiselle

- Erilaiset työelämän muutos- ja murrostilanteet voivat tuoda oppimisvaikeudet uusin tavoin esiin (Korkeamäki ym. 2017)
 - Opiskelun aloittaminen myönteisten työelämäkokemusten myötä
 - Terveysongelmat ja fyysisen työn raskaus, työttömyys
- Oppimisvaikeuksien selvittäminen aikuisena koetaan usein helpottavana, sillä se voi selittää elämäkokemuksia ja ristiriitaisia kokemuksia omasta osaamisesta (Korkeamäki ym. 2010)
- Aikuisuus ristiriitainen elämänvaihe – vaikeudet voidaan saada paremmin hallintaan, mutta tuen mahdollisuudet usein myös kaventuvat

Oppimisvaikeudesta kertominen

- Omasta oppimisvaikeudesta kertominen on yksi keskeinen tutkimusteema niin koulutuksessa kuin työelämässä
 - Suuri osa korkeakouluopiskelijoista ei kerro omasta oppimisvaikeudesta tai tuen tarpeesta (Moriña 2022)
 - Myös työelämässä jätetään usein kertomatta (de Beer ym. 2022)
- Aikuisilla monia syitä jättää kertomatta omasta vaikeudesta
 - Vaikeudesta vaikea kertoa, jos vaikeutta ei ole virallisesti todettu tai se on jäänyt epäselväksi
 - Ei ole varma siitä, miten suhtaudutaan; aiemmat kielteiset kokemukset
 - Halutaan välttää stereotyyppiset kokemukset, halu pärjätä itse
 - Halutaan rajata sitä joukkoa kenelle kerrotaan
 - Tiedon puute saatavilla olevista tuen mahdollisuuksista
- Oppimisvaikeudesta kertominen koetaan kuitenkin helpottavana
 - Mahdollisuus saada apua ja ymmärrystä

(Korkeamäki ym. 2017, Korkeamäki 2021, Korkeamäki & Vuorento 2024)

Amisbarometrin alustavia tuloksia

Amisbarometrin alustavia tuloksia 2022

- Amisbarometrissä kysytään oppimisvaikeuksiin ja opiskeluun liittyvistä tekijöistä myös aikuisopiskelijoilta
- Erilaisia todettuja oppimisvaikeuksia raportoi 25 prosenttia yli 25-vuotiaista aikuisista (nuorilla 38 %)
- Oppimisvaikeuksia ilmoittavat aikuiset raportoivat muita aikuisia useammin riittämättömästä tuen saamisesta
- Tarkempia tuloksia julkaistaan vuonna 2025

Tuen muodot aikuisilla

Miten tukea aikuisia?

- Oppimisvaikeuksia kokevat aikuiset toivovat ymmärrystä vaikeuksia kohtaan ja käytännön tukea vaikeana koettuihin asioihin (Korkeamäki ym. 2017)
- Vaikeuksien kompensointi, vahvuuksien tunnistaminen, uudet strategiat ja selviytymiskeinot, opiskelu- ja työjärjestelyt, teknologian käyttö sekä sosiaalinen tuki ensisijaisia (ks. Korkeamäki 2019, de Beer ym. 2022)
- Nuorten aikuisten lukivaikeuden neuropsykologinen kuntoutus havaittu vaikuttavaksi (Nukari ym. 2022)
 - Myönteisiä kokemuksia myös erilaisesta valmennuksellisesta tuesta koulutuksessa (ks. Korkeamäki ym. 2020)
- Nuorten lukivaikeuden kohdalla tukitoimet arvioitu kustannustehokkaiksi (Moll ym. 2023)

Kerrottuja vahvuuksia

- Sinnikkyys, tunnollisuus
- Hyvät kädentaidot
- Luovuus ja ongelmaratkaisutaito
- Hyvät sosiaaliset taidot, verbaalinen lahjakkuus
- Kyky ymmärtää muiden vaikeuksia
- Visuaalisuus

(Korkeamäki 2010, Korkeamäki 2019)

Uudet opiskelustrategiat, opiskelujärjestelyt ja teknologian hyödyntäminen

- Aikuisilla käytössään monenlaisia, usein itse löydettyjä keinoja oppimisen helpottamiseksi
 - Uuden koulutuksen käynnistyessä tarvitaan myös uusia opiskelustrategioita lukemiseen, kirjoittamiseen, muistamiseen ja keskittymiseen
 - Koulutuksen käynnistyessä aiemmista opinnoista voi olla aikaa
- Tavallisimmat opiskelujärjestelyt
 - Lisäaika kokeisiin ja tehtäviin, tietokoneen käyttö, suulliset kuulustelut, vaihtoehtoiset suoritustavat
 - Myös lisäopetuksen tarve
- Teknologian käytöllä tukea tarvitseville opiskelijoille laaja-alaisia hyötyjä
 - Ongelmana tiedon saatavuus ja ohjaushenkilöstön osaaminen (McNicholl ym. 2021)
 - Teknologian käyttö aikuisia motivoivaa, mutta vaatii ohjausta

Tuki työelämässä

- Itselle soveltuvan työn löytyminen aikuisempana erilaisten työelämäkokemusten myötä
 - Tällä merkitystä myös opintojen jatkamiseen aikuisena
- Erilaisia työjärjestelyjä ja työn tuunausta
 - Töiden jakaminen vahvuuksien mukaan, työkaverin apu, värikoodit, teknologian käyttö, rauhallinen työtila tai -aika
- Valmennuksellinen tuki työjärjestelyjen teossa koetaan hyödyllisenä (Doyle & McDowall 2015)

Sosiaalisen tuen merkitys

- Sosiaalisella tuella merkitystä omia toimintamahdollisuuksia laajentavana
 - Perheiltä ja muilta tärkeiltä ihmisiltä saatu ymmärrys, käytännön apu ja kannustus
 - Erityinen tuki myös koulutusmahdollisuuksia kaventavana
 - Myös oppimisvaikeuksien tunnistaminen koetaan parempana, kun se on yhteydessä avun saamiseen
 - Vertaistuesta aikuisilla hyviä kokemuksia
 - Ei itsestään selvä kokemus
 - Mahdollisuus tehdä asioita toisin
- (Korkeamäki 2017, Korkeamäki 2019, Korkeamäki 2021, Korkeamäki 2023)

Kiitos!

johanna.korkeamaki@kuntoutussaatio.fi

Lähteet

- Amisbarometri 2022. <https://sakkiry.fi/amisbarometri2022/>
- Arola M., Hyry J. (2023) Kyselytutkimus: Mitä työkäiset ihmiset ajattelevat jatkuvasta oppimisesta 2023. Jatkuvan oppimisen ja työllisyyden palvelukeskus, Helsinki.
- De Beer, J., Heerkens, Y., Engels, J., & Van Der Klink, J. (2022). Factors relevant to work participation from the perspective of adults with developmental dyslexia: A systematic review of qualitative studies. *BMC Public Health*, 22(1), 1083.
- Burns, E., Poikkeus, A. M., & Aro, M. (2013). Resilience strategies employed by teachers with dyslexia working at tertiary education. *Teaching and Teacher Education*, 34, 77-85.
- Doyle, N. & McDowall, A. (2015). Is coaching an effective adjustment for dyslexic adults? *Coaching: An International Journal of Theory, Research and Practice*, 8(2), 154-168.
- Korkeamäki, J. (2023). Piilotetut vaikeudet: oppimisvaikeuksien diagnosointi, toimijuus ja toimintamahdollisuudet aikuisen elämänkulussa. Akateeminen väitöskirja, Helsingin yliopisto.
- Korkeamäki, J. (2021). Oppimisvaikeudet, toimintavalmiudet ja toimijuus elämänkulussa: Tapaustutkimus aikuisten oppimisvaikeuksista. *Aikuiskasvatus*, 41(1), 6-17.
- Korkeamäki, J. (2019). Lukivaikeus aikuisuudessa ja tuen muodot. Teoksessa M. Takala & L. Kairaluoma (toim.) *Lukivaikeudesta lukitukeen*. Helsinki: Gaudeamus, 239-254.
- Korkeamäki, J., Haarni, I., & Seppälä, U. (2017). Oppimisvaikeuksien ja tarkkaavuuden vaikeuksien sosiaalinen rakentuminen ja toimijuus. Teoksessa Karvonen, S., Kestilä, L. & Mäki-Opas, T. (toim) *Terveys sosiologian linjoja*. Gaudeamus, 205–226.

Lähteet

- Korkeamäki, J., Parkkila, M., & Poutiainen, E. (2023). Toisen ja korkea-asteen opiskelijoiden mielenterveysongelmien yhteys koettuun opintosuoriutumiseen, sosiaaliseen hyvinvointiin sekä tuen hakemiseen ja saamiseen. Helsinki: Kela.
- Korkeamäki, J., Salakka, I., Pietilä, P. & Hautamäki, L. (2020). Opiskeluvalmennus opiskelijan tukena ammatillisissa opinnoissa: Kelan lyhytterapiamuotoisen opiskeluvalmennuksen arviointi. Helsinki: Kela
- Korkeamäki, J. & Vuorento, M. (2024). Opiskelupolut, toimintamahdollisuudet ja kouluttautumista tukevat resurssit oppimisvaikeuksia ja mielenterveysongelmia kokevien korkeakouluopiskelijoiden kertomana. *Kasvatus*, 55(3), 256-271.
- Livingston, E. M., Siegel, L. S., & Ribary, U. (2018). Developmental dyslexia: Emotional impact and consequences. *Australian Journal of Learning Difficulties*, 23(2), 107-135.
- McNicholl, A., Casey, H., Desmond, D. & Gallagher, P. (2021). The impact of assistive technology use for students with disabilities in higher education: A systematic review. *Disability and Rehabilitation: Assistive Technology* 16 (2), 130–143.
- Moll, K., Georgii, B. J., Tunder, R. & Schulte-Körne, G. (2023). Economic evaluation of dyslexia intervention. *Dyslexia*, 29(1), 4-21.
- Moriña, A. 2022. When what is unseen does not exist: Disclosure, barriers and supports for students with invisible disabilities in higher education. *Disability & Society* 39 (4), 914–932.
- Nukari, J., Laasonen, M., Arkkila, E., Haapanen, ML., Lipsanen, J. & Poutiainen, E. (2022). Neuropsychological intervention of dyslexia has a positive effect on aspects of psychological well-being in young adults—a randomized controlled study. *Dyslexia*, 28(2), 166-184.
- Stein, D., Blum, N. & Barbaresi, W. (2011). Developmental and behavioral disorders through the life span. *Pediatrics* 128(2), 364–373.
- Taylor, K. E., & Walter, J. (2003). Occupation choices of adults with and without symptoms of dyslexia. *Dyslexia*, 9(3), 177-185.
- Walker, M. & Unterhalter, E. (2007). The capability approach. Its potential for work in education. Teoksessa M. Walker & E. Unterhalter (toim.) *Amartya Sen's Capability Approach and Social Justice in Education*. New York: Palgrave Macmillan, 1–18